

การศึกษาผ่านความเชื่อและประเพณีแต่งงานของชาวอาข่าใน ชุมชนล่อโย
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

**A Study Through Beliefs and Wedding Traditions of The Akha in Lho Yo Community,
Mae Chan District, Chiang Rai Province for Cultural Tourism Development**

สมสฤทธิ์ ตามพันธุ์* ฉัฐวุฒิ อุทัยช่วง ฉัฐ คำภีระ เสกสรรค์ พงษ์ประเสริฐ กิตติชัช ลิ้มประเสริฐ
เปมิกา แซ่เล้า พรรณิการ์ พรหมณัยยอด นครินทร์ เลิศศรีศิมมาลา และ ธนกฤต แก้ววิลัย

Somsarit Tanapant* Nattawut Uthaichuang Nut Khampeera Seksan Pongprasert Kittithach Limprasert
Pemika Saelao Pannika Pramyod Nakarin Lertratsameemala and Thanakit Keawwilai

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Architecture, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author, E-mail: somsaritrsu@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชน ล่อโย อำเภอ แม่จัน จังหวัด เชียงราย 2) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมจารีตประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่าและวัฒนธรรมเรือนหอ “กูเลาะห์” ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) เพื่อเสนอแนะการวางผังและออกแบบพัฒนาโฮมสเตย์จากเรือนหอ (กูเลาะห์) และส่งเสริมพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อรองรับประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่า จากประเด็นปัญหาด้าน วัฒนธรรมของชาวอาข่าที่มีความเลือนรางและหายไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมการแต่งงาน และเรือนหอกูเลาะห์ อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ชุมชนล่อโยนี้ จึงได้นำมาศึกษาวิจัยเพื่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมนี้ให้กลับมา และนำมาซึ่ง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ โดยการดำเนินงานวิจัยในรูปแบบของการบูรณาการทางสังคมกับ การออกแบบทางกายภาพโดยการสำรวจพื้นที่ศึกษาแผนพัฒนาของจังหวัดเชียงราย และชุมชน นำมาวิเคราะห์โดยนำ ทฤษฎีจินตภาพของเมือง (Image of city) รวมทั้งทฤษฎีการออกแบบวางผังชุมชนในแนวทางการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม นำมาใช้กับการออกแบบวางผังชุมชน ผลการวิจัย เสนอแนะออกแบบชุมชนเบื้องต้นเป็น 3 ส่วน โดยส่วนที่หนึ่ง จุด ต้อนรับนักท่องเที่ยว ส่วนที่สอง ที่พักอาศัยโฮมสเตย์โดยพัฒนาจากรูปแบบเรือนหอกูเลาะห์เดิมให้เป็นที่พักอาศัย สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นคู่รัก เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอาข่า และส่วนสุดท้ายเสนอแนะ พื้นที่สาธารณะชุมชนบริเวณลานสาวกอดเดิมให้เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมประเพณีการแต่งงานเพื่อเรียนรู้ และสร้าง ประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน โดยพื้นที่ทั้ง 3 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ใหม่ในการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ประเพณีการแต่งงาน โดยการพัฒนาเชิงอนุรักษ์นี้ คาดหวังว่าจะช่วยส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ซึมซับประสบการณ์ประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่า พร้อมกับการสร้างเศรษฐกิจฟื้นฟู วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ ชุมชนให้กลับมา

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนล่อโย ประเพณีการแต่งงานชาวอาข่า , จังหวัดเชียงราย

Abstract

The objectives of this study are 1) to study the physical characteristics of the Lho-Yo community, Mae Chan District, Chiang Rai Province, 2) to study the Akha wedding customs and the Kulah house culture that will lead to tourism promotion and 3) to propose suggestions for planning and designing the development of Kulah homestays and promoting community areas for public relations. To restore the fading culture of Akha weddings and preserve this cultural uniqueness, area development plans for Chiang Rai province and communities were analyzed for social integration patterns and physical characteristics by using the Image of the City theory as well as the community design and planning theory. Research findings suggested 3 basic community sectors:1) an area for welcoming tourists, 2) an area for romantic homestays developed from Kulah bride's houses to promote Akha culture and way of life, and 3) a public area for organizing activities which tourists can experience marriage traditions. These areas can be used as a source of learning and creating new experiences in cultural tourism and marriage traditions through conservation development. The implications of this study are useful for promoting cultural tourism of Akha wedding traditions along with restoring community's lifestyle and identity.

Keywords: Cultural Tourism, Lho – yo Community, Akha Marriage Traditions, Chiang Rai Province

1.บทนำ

ชุมชนล่อโย อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย มีจำนวนครัวเรือน 65 ครัวเรือน มีประชากรในพื้นที่จำนวน 280 คน ชื่อของชุมชนล่อโย เกิดจากการใช้ชื่อผู้นำในอดีต ในปี พ.ศ.2533 ผู้คนในชุมชนเป็นชาวอาข่า ส่วนใหญ่มีการอพยพมาจาก ทิเบต จีน และ พม่า โดยดำรงชีพด้วยการทำไร่ ปลูกข้าว และปลูกผัก มีวิถีชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกัน รวมทั้งการเลี้ยงหมูและไก่เพื่อการอุปโภคและบริโภค และเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม ชาวอาข่ามีวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเองมายาวนานกว่า 100 ปี เช่น ประเพณีไล่จิ้งจอก ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีกินไข่แดง ประเพณีปีใหม่มูลกวาง ประเพณีแต่งงาน และประเพณีคริสต์มาส อันเป็นอัตลักษณ์ที่น่าสนใจ และมีนโยบายในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้ชุมชนล่อโย กลายเป็น “ชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”

จากการศึกษาและออกปฏิบัติงานภาคสนาม ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าต้นทุนเดิมทางการท่องเที่ยวของชุมชนหล่อโย คือ การใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบชาวอาข่า ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเนินเขาที่มีทัศนียภาพที่งดงามและบรรยากาศที่ผ่อนคลายเหมาะสมกับการท่องเที่ยว ซึ่งยังคงเป็นศักยภาพที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่หากต้องการให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน หล่อโย เรียนรู้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในที่นี้คือการนำประเพณีดั้งเดิมของชาวอาข่าเข้ามาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งประเพณีที่มีความน่าสนใจและมีหลายองค์ประกอบที่มีความเป็นดั้งเดิมของชาวอาข่าอยู่ร่วมกัน ในประเพณีเดิวนั้น คือ ประเพณีการแต่งงานหรือเรียกอีกอย่างว่า หมี่หย่าเล่อ (พระภิกษน ฉโรจิตฺโต, 2553) ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่น่าสนใจอีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแต่งงานดั้งเดิมของชาวอาข่า ที่ประกอบด้วย เรือนหูกูเลาะห์และลานสาวกอด ที่สูญหายไปให้กลับมาควบคู่กับการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเนื่องมาจาก ลักษณะของการอยู่อาศัยในบ้านของชาวอาข่าจากในอดีตชาวอาข่าจะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว โดยฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะนอนแยกกันคนละฝั่งของบ้าน โดยไม่มีพื้นที่ปิดกันเพียงแต่มีขอบเขตในการอยู่ร่วมกัน ถ้ามีบุตรสาวจะนอนกับผู้เป็นมารดา ถ้ามีบุตรชายจะนอนกับผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นการแบ่งแยกเพศกันอย่างชัดเจน และเมื่อบุตรชายเข้าสู่วัยที่ต้องการแสวงหาคู่ครองก็จะแยกตัวออกไปสร้าง เรือนหูกูเลาะห์ เพื่อให้มีพื้นที่ในการอยู่ร่วมกันของคู่รัก เพราะ ชาวอาข่าถือเรื่องการพลัดรักบนบ้านหรือการเกี่ยวพาราสีเป็นสิ่งที่ไม่ดี อันทำให้ผีบรรพบุรุษเกิดเคืองได้ (มะเสาวดี ไสสากา, 2539) และเรือนหูกูเลาะห์จะถูกใช้เป็นที่นอนในการแต่งงาน แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิตและด้านความเชื่อที่ไม่ได้นับถือผี เนื่องจากเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ดังนั้น การพลัดรักบนบ้านหรือการเกี่ยวพาราสีไม่ถือเป็นสิ่งที่ผิด อีกทั้งชาวอาข่าได้รู้จักการแบ่งพื้นที่โดยการกั้นเป็นห้องอย่างชัดเจน ผู้เป็นบิดาและมารดาจะนอนในห้องเดียวกันและบุตรจะนอนแยกห้อง จึงเกิดพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวมากขึ้น จึงทำให้ เรือนหูกูเลาะห์ ได้สูญหายไปจากวิถีชีวิตอาข่าและหมู่บ้านหล่อโย และในสมัยก่อนพื้นที่ลานสาวกอดถือเป็นพื้นที่สำคัญในการเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณีแต่งงานเพราะเป็นที่พบปะพูดคุยของหนุ่มสาวภายในชุมชนให้ได้มีการทำความรู้จักและเกี่ยวพาราสีกันอีกทั้งยังเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เช่น การร้องรำทำเพลง กิจกรรมรอบกองไฟ การแสดงละครพื้นบ้าน แต่ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางวิถีชีวิตและเทคโนโลยีโดยมีทั้งสื่อให้ความบันเทิงและการสื่อสาร ทำให้มีความสะดวกสบายมากขึ้นจึงให้ความสำคัญกับพื้นที่น้อยลง ลานสาวกอดจึงถูกหลงลืม เหลือไว้เป็นเพียงพื้นที่ว่างที่เป็นเพียงความทรงจำและจะเลือนหายไปในที่สุด

จากการค้นหาคณะศึกษาค้นคว้า จังหวัดภูเก็ต ได้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม " วิวาร์บับ่า " จากแนวความคิดของคุณชาญชัย ดวงจิตต์ ผู้อำนวยการ ททท.สำนักงานภูเก็ต เนื่องจากความนิยมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทำให้ประเพณีแต่งงานมีการลดขั้นตอน ตัดพิธีการออกไปบางส่วน แต่ได้มีการฟื้นฟูประเพณี วิวาร์บับ่า ให้กลับมาอีกครั้ง เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีกทั้งเป็นอัตลักษณ์ที่หาไม่ได้จากที่ไหน จึงเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะที่มาเป็นคู่รักให้สนใจในการมาท่องเที่ยว จุดขายทางการท่องเที่ยวดั้งเดิมของภูเก็ตคือเรื่องของที่พักผ่อนชายทะเล หรือ "Sea Sun Sand" เช่นเดียวกับจุดขายด้านความเป็น "เมืองเก่า" (Phuket Old Town) ซึ่งยังคงศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งกิจกรรม วิวาร์บับ่า ถือว่าเป็นจุดขายที่น่าสนใจ โดยเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวภูเก็ต โดยนอกจากเป้าหมายใน

การฟื้นฟูประเพณีที่ดิ่งมานั้นยังช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาวภูเก็จ (วิวาห์บาบ๋า ภูเก็ต, 2558)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม ในด้านการลำดับความสำคัญของที่ว่าง จัดลำดับโดยใช้ที่ว่างที่อยู่ระหว่าง พื้นที่กิจกรรมเป็นกลไกสำคัญ แบ่งออกได้ชัดเจนเป็น 3 ลำดับ คือ 1.ที่ว่างสำหรับใช้สอยส่วนตัวในระดับครอบครัว 2.ที่ว่างสำหรับการติดต่อพูดคุยระหว่างครัวเรือน 3.ที่ว่างสำหรับใช้สอยร่วมกันในระดับชุมชน (Correa,1989)

รูปที่ 1 ทฤษฎีการลำดับความสำคัญของที่ว่าง

ที่มา : www.arch.chula.ac.th

จึงเป็นประเด็นในการตั้งสมมติฐานการออกแบบและวางผังชุมชนเบื้องต้น อันเกี่ยวกับการฟื้นฟูประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่า เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการนำเรือนหอกูเลาะห์ และ วัฒนธรรมลานสาวกอดนั้นกลับมาโดยถ่ายทอดออกทางที่ว่างและรูปแบบสถาปัตยกรรมอันแสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนและเป็นมงคลต่อเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะเปิดประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้รักหรือนักท่องเที่ยวทั่วไป ได้เห็นและเรียนรู้ซึ่งอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ของชาวอาข่า ชุมชนหล่อโย และได้สัมผัสถึงประเพณีการแต่งงานดั้งเดิม ทั้งนี้ยังเป็นการส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจชุมชนควบคู่กับและการรักษาวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานอาข่าให้ยั่งยืนได้

2.วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านหล่อโย อ.แม่จัน จ.เชียงราย
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมจารีตประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่าและวัฒนธรรมเรือนหอ “กูเลาะห์” ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. เพื่อเสนอแนะการวางผังและออกแบบสถาปัตยกรรมเบื้องต้น ด้วยการพัฒนาไฮมอสเตย์จากเรือนหอ (กูเลาะห์) เดิม และส่งเสริมพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่า

3.วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 การทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามและการสัมภาษณ์กำนันหมู่บ้าน (ประกาศิต เขอมือคู่) รวมถึงคนในชุมชน ได้แก่ ข้อมูลด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอำเภอบางบาล ข้อมูลผังชุมชน ข้อมูลสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 ศึกษาข้อมูลทฤษฎีด้วยแนวความคิดจากกรณีศึกษา วิสาหกิจ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางกายภาพ และสังคม เพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบพัฒนาเชิงวัฒนธรรม แนวโน้มและศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเบื้องต้น

3.4 วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของชุมชน โดยการนำทฤษฎีจินตภาพ (Image of city) เข้ามาใช้สำรวจพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนหล่อโฮ โดยมีองค์ประกอบทั้ง 5 อันประกอบด้วย 1.ขอบเขต (Edge) 2.จุดศูนย์กลาง (Node) 3.เส้นทาง (Path) 4.ย่าน (District) 5.จุดหมายตา (Landmark) เพื่อการออกแบบวางผังและเสนอแนะพื้นที่เพื่อการฟื้นฟูพื้นที่ลานสาวกอดให้เป็นลานวัฒนธรรมและพื้นที่เรือนหอกุเลาะห์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการแต่งงาน

3.5 สรุปพื้นที่การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงการรักษาอัตลักษณ์ชุมชน โดยผ่านการวิเคราะห์ วัฒนธรรมและลักษณะของสถาปัตยกรรมอำเภอบางบาลและเรือนหอกุเลาะห์

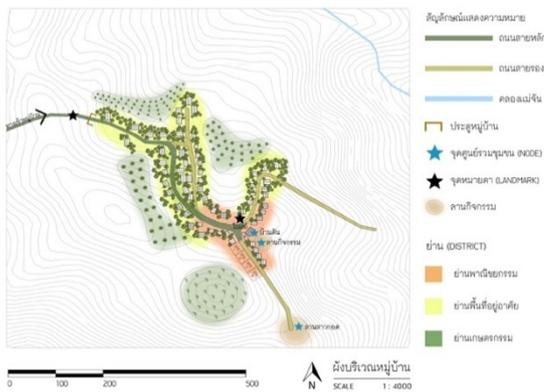
3.6 ดำเนินการวางผัง และออกแบบสถาปัตยกรรมเบื้องต้น โดยใช้ทฤษฎีการจัดลำดับที่ว่างและออกแบบโสมสแต่ย์ เพื่อการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ ด้านกายภาพและสถาปัตยกรรมชุมชน โดยรักษาโครงสร้างพื้นฐานเดิมและบริบทพื้นที่ทางธรรมชาติไว้ เพิ่มบทบาทให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่

4. ผลการวิจัย

4.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนหล่อโฮ จากทฤษฎีของ Kevin Lynch ว่าด้วยเรื่องของ Image of city อันประกอบด้วย ขอบเขต (Edge) จุดศูนย์กลาง (Node) เส้นทาง (Path) ย่าน (District) และจุดหมายตา (Landmark) จึงนำมาวิเคราะห์ผล พบว่าลักษณะของชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานด้วยหลักการทางภูมิศาสตร์ โดยชุมชนวางกลุ่มบ้านเรือนในแนวพื้นที่ราบลุ่มของหุบเขา อยู่ระหว่างแม่น้ำ 3 สายประกอบด้วย 1. แม่น้ำแม่จัน 2. แม่น้ำฮาหุ 3. แม่น้ำฮาโก โดยอาศัยภูเขาและแม่น้ำ 3 สายเป็นขอบเขตจึงทำให้ชุมชนถูกปกคลุมด้วยธรรมชาติ โดยมีพื้นที่ย่าน อันประกอบด้วย ย่านที่อยู่อาศัย ย่านการเกษตร ย่านธุรกิจ และมีการจัดสรรพื้นที่ตามสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชัน อาศัยความสูงต่ำของพื้นที่และเส้นทางเข้าถึง เป็นเส้นแบ่งความเป็นย่านของชุมชน โดยในแต่ละย่านยังขาดการเชื่อมโยงของกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต่อเนื่องของเส้นทางสู่น้ำทั้ง 3 สายอย่างเป็นระบบ จากรูปที่ 2 จะเห็นได้ว่าในชุมชนมีจุดศูนย์กลางชุมชนที่สำคัญ คือ บ้านกำนันชุมชน โบสถ์ และมีจุดหมายตา คือ โครงการรีสอร์ทเชิงพาณิชย์กรรม ของกำนันชุมชน พื้นที่กิจกรรมการละเล่น และพื้นที่กิจกรรมลานสาวกอด ซึ่งในส่วนพื้นที่กิจกรรมขาดการดูแลจัดการให้ตอบรับกับการท่องเที่ยว หากได้มีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ และนำวัฒนธรรมต่าง ๆ กลับมาจะสามารถให้เกิดเป็นระบบสอดคล้องวิถีชีวิตชุมชนและบริบทพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลดีต่ออัตลักษณ์ชุมชนและสร้างภาพประทับใจและความทรงจำใหม่ที่ติดลบสู่นักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมชม

4.2 แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานผสมผสานกับแนวทางการวางผังออกแบบชุมชน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมการแต่งงานของชาวอาข่าที่ไม่เป็นการทำลายวิถีชีวิตของคนใน ชุมชนหล่อย และเพื่อเป็นการส่งเสริมชุมชนให้มีความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจและด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดอัตลักษณ์แก่ ชุมชนหล่อย โดยนำเสนอแนวทางการออกแบบวางผังและสถาปัตยกรรมเรือนหอเบื้องต้น ดังแสดงในรูปที่ 3 โดยที่กำหนดให้ตำแหน่ง A เป็นกลุ่มที่พักอาศัยโฮมสเตย์โดยเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและสร้างใหม่ จากรูปแบบเรือนกุเลาะห์เดิม ดังแสดงในรูปที่ 4 แสดงถึงลักษณะเรือนกุเลาะห์เดิมซึ่งสร้างขึ้นสำหรับใช้เป็นที่พักอาศัยของคู่รักชาวอาข่า โดยมีลักษณะได้ถูกยกสูงและตัวเรือนมีเพียงเตียงสำหรับพักผ่อนเท่านั้น โดยเรือนสร้างจากไม้ไผ่ วัสดุถุงหลังคาใช้ใบจาก ซึ่งเป็นวัสดุที่สามารถหาได้ง่ายในภูมิภาค และให้ตำแหน่ง B เสนอแนะให้เป็นพื้นที่สาธารณะชุมชนลานสาวกอด เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมการแต่งงานของชาวอาข่า

รูปที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ด้วยจินตภาพของเมือง (Image of city)
ที่มา : ผลงานออกแบบของผู้วิจัย

รูปที่ 3 แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการ A และ B
ที่มา : ผลงานออกแบบของผู้วิจัย

โครงการที่ 1 กลุ่มที่พักอาศัยโฮมสเตย์ที่พัฒนารูปแบบจากเรือนหอกุเลาะห์ เสนอแนะให้อยู่ในตำแหน่ง A เป็นจุดสำคัญของโครงการในการออกแบบและเข้าถึงอัตลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิม โดยโฮมสเตย์จะเป็นตัวบ้านเดิมของเจ้าของบ้านชาวอาข่าอาศัยอยู่และมีการสร้างโฮมสเตย์รูปแบบใหม่ โดยการสร้างเรือนกุเลาะห์ที่เป็นวัฒนธรรมเดิมของชาวอาข่าที่ได้สูญหายไป ในปัจจุบันเรือนกุเลาะห์ได้สูญหายไปจากหมู่บ้านหล่อยจนหมดแล้ว โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอาศัยจะนอนที่เรือนหอ (กุเลาะห์) แต่นักท่องเที่ยวยังคงอยู่ร่วมกับเจ้าของบ้านและทำกิจกรรมร่วมกันภายในโฮมสเตย์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอาข่า โดยเสนอแนะการออกแบบเรือนหอ (กุเลาะห์) 4 รูปแบบ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยทั้ง 4 รูปแบบตั้งใจก่อสร้างในพื้นที่บ้านของชาวอาข่าที่อยู่ในตำแหน่ง A เพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นบ้านพักโฮมสเตย์ โดยในพื้นที่ A สามารถสร้างได้ 4 หลัง รูปแบบละ 1 หลัง เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวดังแสดงในรูปที่ 5 แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการพัฒนาเรือนกุเลาะห์ 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ออกแบบโดยการอ้างอิงรูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนกูเลาะห์เดิมให้มีความคล้ายคลึงมากที่สุดโดยอาคารมีการยกพื้นสูงประมาณ 3 เมตร พื้นด้านล่างเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ลานอเนกประสงค์ ด้านบนเป็นพื้นที่สำหรับพักอาศัยมีเพียงพื้นที่สำหรับนอนเท่านั้น ไม่มีห้องน้ำ ห้องน้ำจะแยกออกมาจากรีอน รวมถึงการเลือกใช้วัสดุที่ใช้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ กล้วยแฝด ตามแบบฉบับดั้งเดิมรักษาอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาพื้นถิ่นไว้ เพื่อให้ได้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแท้จริง

รูปแบบที่ 2 ออกแบบโดยการสร้างพื้นที่ใช้สอยรวมกันกับเจ้าของบ้าน โดยสร้างการเชื่อมโยงระหว่างบ้านเดิมกับเรือนกูเลาะห์ด้วยการบังคับทางเข้าให้ผ่านชานหน้าบ้านซึ่งเป็นพื้นที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้านเพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวอาข่าผ่านประสบการณ์จากเจ้าของบ้าน

รูปแบบที่ 3 ออกแบบพื้นที่ใหม่โดยการนำความสะดวกสบายตามความเหมาะสมเพิ่มให้แก่นักท่องเที่ยว โดยพัฒนาเรือนกูเลาะห์จากเดิมที่เป็นพื้นที่สำหรับนอนเท่านั้นแต่กูเลาะห์หลังใหม่นี้ได้เพิ่มห้องน้ำส่วนตัวขึ้นมาบนเรือนกูเลาะห์ให้นักท่องเที่ยว เพื่อไม่ต้องเดินลงไปใช้ห้องน้ำรวม สร้างความเป็นส่วนตัวและความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

รูปแบบที่ 4 ออกแบบโดยการเปลี่ยนรูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนกูเลาะห์เดิมไปอย่างสิ้นเชิง โดยการนำสัญลักษณ์เสาชิงช้าของชาวอาข่า มาใช้ในการออกแบบเพื่อให้ได้เรือนกูเลาะห์ที่ออกมาในรูปแบบใหม่และน่าสนใจยิ่งขึ้น แต่ยังคงรักษาเค้าโครงของความเป็นกูเลาะห์เดิม สร้างบรรยากาศและการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ให้นักท่องเที่ยว

รูปที่ 4 กลุ่มที่พักอาศัยโฮมสเตย์และเรือนหูกูเลาะห์เดิม
ที่มา: พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชนพันธุ์อาข่า (2555)

โครงการที่ 2 พื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมประเพณีการแต่งงาน เสนอแนะให้อยู่ตำแหน่ง B ซึ่งเป็นจุดสำคัญในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอาข่าโดยการนำ ลานสาวกอด ที่เลื่อนหายไปให้กลับมาเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวอาข่าโดยเฉพาะประเพณีการแต่งงานและยังมีการพบปะของคนในชุมชน การร้องรำทำเพลง กิจกรรมรอบกองไฟ การแสดงละครพื้นบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสความเป็นอาข่า โดยแถมสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และยังมีการเสริมสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว อาทิเช่น ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง โคมไฟ ถังขยะและปรับเส้นทางการเข้าถึงได้ง่ายและปลอดภัยมากขึ้น

ผู้ที่เข้าร่วมทำพิธีแต่งงานจะมีกิจกรรมอยู่ในพื้นที่สาธารณะชุมชนดังแสดงในรูปที่ 6 แสดงผังพื้นที่สาธารณะชุมชน เพื่อกิจกรรมตามประเพณีการแต่งงาน ทั้งการละเล่น เต้นรำ ทำเพลง เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่บ่าวสาว (จุดที่ 3)

พอดกเย็นเจ้าบ่าวจะไปสู่ขอฝ่ายหญิง (จุดที่ 4) เมื่อตกลงกันได้แล้วก็จะมีการทำอาหาร สุรา เลี้ยงกันตามธรรมเนียม (จุดที่ 6) ในวันต่อมา ผู้ใหญ่ผู้ทำพิธีจะนำเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาขึ้นที่หน้าประตูบ้าน (จุดที่ 5) เพื่อให้ผู้คนที่นับถือ มากล่าวอวยพร โดยรอบเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จะมีเด็กหลายคนมาขึ้นล้อมวงอยู่ในมือจะกำ ฟัน ดิน จี้หมู ขี้ไก่ ตามแต่จะหาได้ เมื่อผู้เฒ่ากล่าวพรเสร็จ เด็กกลุ่มนี้จะปาสิ่งที่อยู่ในมือใส่คู่บ่าวสาว ซึ่งคู่บ่าวสาวจะต้องวิ่งหลบให้พ้นและวิ่งเข้าไปในบ้านตามความเชื่อที่วิ่งหลบหนีสิ่งที่ไม่ดีอันเป็นอปมงคล เมื่อผ่านเข้าประตูบ้าน เจ้าของบ้านผู้ที่เป็นผู้ดูแลและสาคน้ำไปที่เท้าของคู่บ่าวสาว ตามความเชื่อที่ว่าได้ล้างสิ่งไม่ดีออกไป แล้วเจ้าของบ้านจะพาไปนั่งใกล้เตาไฟ ส่งไก่ย่างไฟและไข่ต้มสุกให้เจ้าบ่าว เจ้าบ่าวก็จะยื่นให้เจ้าสาวอีกที จากนั้นก็แบ่งกันกินไข่คนละครึ่งลูก แล้วเจ้าของบ้านก็จะอวยพรแก่คู่บ่าวสาว หลังจากนั้นเจ้าภาพจะจัดงานเลี้ยง โดยจะมีหมูพร้อมด้วยสุราที่ทำมาจากข้าวโพดหรือข้าวฟ่าง ตอนกลางคืนบ้านที่จัดงานจะจัดตกแต่งสวยงาม ตัวแทนทั้งสองฝ่ายจะนำข้าวแห้งมาเสกคาถาเพื่อเป็นสิริมงคล และจะปาข้าวแห้งปาใส่กันข้ามไปมาอยากสนุกสนาน หลังจากนั้นคู่บ่าวสาวจะเข้าเรือนกุเลาะห์เป็นอันจบพิธีการแต่งงาน

รูปแบบ	ผังพื้นที่ 1	ทัศนียภาพสถาปัตยกรรมเรือนกุ (กุเลาะห์)
1		
2		
3		
4		

■ ยาน ■ บ้านเดิมของเจ้าของบ้าน ■ เรือนกุ (กุเลาะห์) ■ ห้องน้ำ

รูปที่ 5 รูปแบบเรือนกุเลาะห์
ที่มา : ผลงานออกแบบของผู้วิจัย

1. ประตูทางเข้า	2. ชุมให้ความรู้	3. กองไฟ	4. จุดสูบบุหรี่	5. บ้านที่ใช้ในการประกอบพิธีแต่งงาน
6. จุดกินข้าว(ชั้นโดก)	7. ครัว	8. ห้องน้ำ	9. ชิงช้า	10. ร้านของฝากของชุมชน
- 0 20 50 100 มังบริเวณลานสาวกอด

รูปที่ 6 ผังพื้นที่ลานสาธารณะชุมชน

ที่มา : ผลงานออกแบบของผู้วิจัย

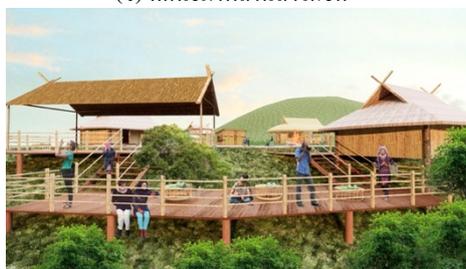
(ก) ทศนียภาพอาคารเรียนรู้

(ข) ทศนียภาพลานสาวกอด

(ค) ทศนียภาพประเพณีการแต่งงาน

(ง) ทศนียภาพจุดรับประทานอาหารชั้น โดก

(จ) ทศนียภาพทางเข้า ชุมประตุ

รูปที่ 7 แสดงทศนียภาพพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อใช้เป็นลานกิจกรรมประเพณีการแต่งงานของชาวอาข่า

ที่มา : ผลงานออกแบบของผู้วิจัย

จากรูปที่ 7 แสดงทัศนียภาพของพื้นที่สาธารณะชุมชน ที่จัดเตรียมไว้เพื่อเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการแต่งงานของชาวอาข่า อันประกอบด้วย (ก) ชุ่มแสดงความรู้เรื่องราวประเพณี วิถีชีวิตของชาวอาข่า อยู่ใกล้กับประตูทางเข้า จัดเป็นบอร์ดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอาข่าให้นักท่องเที่ยว เหมือนหนึ่งเป็นจุดประชาสัมพันธ์ของโครงการ (ข) แสดงลานสาธารณะชุมชนที่มีกิจกรรมการไล่ชิงช้า การเดินร่ารอบกองไฟ การประกอบพิธีกรรมต่างๆของชาวอาข่า (ค) แสดงพื้นที่รวมถึงเรือนที่ใช้ในการประกอบประเพณีการแต่งงานสำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากจะร่วมพิธีการแต่งงานในแบบของชาวอาข่า (ง) แสดงพื้นที่ที่ใช้ในการรับประทานอาหารขันโตกรอรับการประกอบพิธีการแต่งงานและรองรับนักท่องเที่ยว (จ) แสดงพื้นที่ที่เป็นจุดขายของฝากของชาวบ้านเป็นร้านค้าชุมชนซึ่งขายของให้กับนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

5. การอภิปรายผล

5.1 การนำวัฒนธรรมการแต่งงาน หมี่หย่าเผอ มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีการปรับเปลี่ยนและลดทอนขั้นตอนในการทำพิธีเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยแต่ยังคงส่งเสริมการเรียนรู้ในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอาข่า โดยจัดให้มีพื้นที่การเรียนรู้ ในรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้และสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในแบบดั้งเดิม เพื่อให้นักท่องเที่ยวรวมถึงคนในชุมชนได้ศึกษาในประเพณีดั้งเดิม

5.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมนี้เป็นการสร้างใหม่จากแนวคิดของเรือนหอกูเลาะห์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสำหรับคู่รัก โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์แบบดั้งเดิม และพัฒนาตามยุคสมัยเท่าที่จะสามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยความหมายของโฮมสเตย์ที่แท้จริง คือ การอยู่ร่วมกับเจ้าของบ้านในเรือนเดียวกัน (เกรียง เจริญพร, 2545) และเรียนรู้วิถีชีวิต การกินอยู่หลับนอน ซึ่งอาจจะแตกต่างจากความหมายของโฮมสเตย์เดิม แต่ก็ยังคงสร้างการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้วิถีชีวิตของเจ้าของบ้านเหมือนญาติดั้งเดิม แม้จะแยกเรือนออกไป

5.3 ออกแบบวางผังให้มีพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อเป็นพื้นที่ลานสาวกอด สำหรับรองรับกิจกรรมและส่งเสริมวัฒนธรรมการแต่งงาน “หมี่หย่าเผอ” เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและดำรงไว้ซึ่งประเพณีอาข่าของชุมชน หล่อโย

5.4 การเสนอแนะพื้นที่สาธารณะชุมชน เพื่อรองรับกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมการแต่งงานของชาวอาข่า พร้อมกับพัฒนาออกแบบเรือนหอกูเลาะห์ดั้งเดิมนั้น เป็นผลจากการวิจัยภายใต้กรอบเวลาอันจำกัด จึงเป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นในภาพรวม เพื่อเป็นแนวทางให้เกิดแนวคิดต่อพัฒนาในเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวอาข่า และจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อยอดโดยให้มีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เพื่อให้เกิดการรับฟังความคิดเห็น การยอมรับร่วมกันและการมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชนเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าของร่วม อันจะทำให้การวางแผนและผังนำไปสู่การปฏิบัติเป็นไปได้จริง

5.5 หากมีการนำข้อเสนอแนะไปสู่การปฏิบัติจริง จะส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนามากขึ้นทั้งในด้านของเศรษฐกิจและในด้านของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะดังกล่าวจะสามารถทำให้ชุมชน หล่อโยเป็นที่สนใจจากสังคมภายนอก นักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาในชุมชนจะได้เรียนรู้ถึงประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมประเพณี

ของชุมชน ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะทำให้ผู้คนภายในชุมชนมีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งกับผู้คนภายนอกและผู้คนภายในชุมชนมากขึ้น

6. บทสรุป

ผลจากการศึกษา ชุมชนหล่อโย อำเภอมแม่จัน จังหวัด เชียงราย เป็นชุมชนชาวอาข่าที่มีต้นทุนในด้านเกษตรกรรม มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศทั้งดงและบริสุทธ์ รวมถึงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอาข่า โดยผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ด้วยองค์ประกอบทางจินตภาพ ทั้ง 5 เสนอแนะการฟื้นฟู นำประเพณี วัฒนธรรมชาวอาข่ากลับมาในรูปแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมไว้ในพื้นที่ เสนอแนะ 2 ส่วน ผ่านการศึกษาจากวิถีชีวิต และความเชื่อในประเพณีการแต่งงานดั้งเดิมของชาวอาข่า โดยพื้นที่ส่วนที่หนึ่งเป็น ที่พักอาศัยโฮมสเตย์ที่พัฒนาจากเรือนหอ (กูเลาะห์) เดิมเสนอแนะ 4 รูปแบบ ประกอบด้วย โฮมสเตย์แบบเรือนหอกูเลาะห์ดั้งเดิม โฮมสเตย์แบบการสร้างพื้นที่เพื่อการมีส่วนร่วมกับเจ้าของบ้าน โฮมสเตย์แบบการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยให้เกิดความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว และสุดท้ายเป็น โฮมสเตย์รูปแบบใหม่ ทั้งนี้เพื่อรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานและวิถีชีวิตเดิมของชาวอาข่า และพื้นที่ส่วนที่สอง เป็นพื้นที่สาธารณะชุมชน ลานสาวกอดเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมประเพณีการแต่งงาน เพื่อเรียนรู้และสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน โดยพื้นที่ทั้ง 2 ส่วนจะทำให้เกิดการฟื้นฟู วิถีชีวิต ประเพณีการแต่งงาน และรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้น อนุรักษ์และพัฒนา รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พัฒนาพื้นที่ลานกิจกรรมทางวัฒนธรรม และเสริมสร้างกิจกรรมพื้นถิ่นที่หายไปให้กลับมาในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีบรรยากาศสร้างสีสันและควมมีชีวิตชีวา สร้างความประทับใจที่ดีและการเรียนรู้สิ่งใหม่ให้แก่ักท่องเที่ยวโดยคาดว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตประเพณีชุมชนฟื้นฟูประเพณีการแต่งงานและกิจกรรมดั้งเดิมของชาวอาข่าอันจะเป็นผลต่อการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนขึ้น

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยรังสิต ต่อการสนับสนุนทุนในการวิจัย และ ขอขอบคุณ ชุมชน หล่อโย อำเภอมแม่จัน จังหวัด เชียงราย ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและช่วยอำนวยความสะดวกในการลงสำรวจพื้นที่พร้อมกับการร่วมรับฟังความคิดเห็นและคำแนะนำเสนอแนะแผนพัฒนาชุมชนอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยครั้งนี้

8.เอกสารอ้างอิง

พระภิกษุ ธิวัฑฒโน (สงฺครี). (2553). การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ากับชาวพุทธล้านนา . วิทยานิพนธ์วิทยาลัยศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

มะเสาวดี ไสสากา ศศ.บ.(พัฒนาชุมชน). (2539). วิธีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่า ศึกษาผ่านประเพณีความเชื่อ. สารนิพนธ์
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิวาห์บาบ๋า ภูเก็ต. พิธีวิวาห์บาบ๋า ภูเก็ต. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา

<http://oknation.nationtv.tv/blog/Yutphuket/2015/06/23/entry-1/comment> [23 มิถุนายน 2558]

ชนเผ่าอาข่า. ชนเผ่าอาข่า. [ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา

<http://oknation.nationtv.tv/blog/0895585365/2009/02/11/entry-1> [11 กุมภาพันธ์ 2552]

พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชนพันธุ์อาข่า. พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชนพันธุ์อาข่า
[ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา <http://thapra.lib.su.ac.th>

Correa, C. (1989). The New Landscape: Urbanisation in the Third World, North America Butterworth Architecture,
32-33.